

Улгүр болм үр

Олна кергт кецаггад, олна төриг онц эврә бийиннь кергәс үнтәд тоолдг болна гисн икл алдр төр. Иим сургьмдж авсн улс мана орн-нутгт дала бәәнә. Хортнас орн-нутган харсгч даянд чигн манахн терүгән үзүлв; мал-агьрусан бргджүлх, эрдм-сургуль, эрүл-мендән делгрүлх—амр-аньхун цагин көдлмшгән чигн терүгән үзүлцхәнә. Тер шин, советск цагин сургьмдж авсн, алдр Төрскнәннь төлә ам-голан долад, бәәсн чидлән нөл уга, бийдән даалгьсн төриг чиртә сәәнәр күцәхәр зүткәд йовдг улсн негнь мана Элст балгьсна больницин ах эмч болдж көдлджәх Буукан Нүрвә гидг күн.

„Булмгтин худгт“ билү, аль „Лееджнә сөбгт“ бәәсмб? Ода зуг, ут-удан болад невчк будьрджәнәв. Лавта тер хойран негнд болхми... Больган Бууканас гурвдгч көвүнь гарсн, түүнд Нүрвә гидж нер өгвә. Тер дигтә 1915 джил бәәсн болдг.

Мел эркджән уга дала ик байр кегад чигн биш. Орчлнъгин йосн, өөрдин завь бәәсн учрар, көвүнә киисн цөглрсн өдр шар толгыата цагьан хө гаргьад, көвү миләггәд хүрм келә. Кергин эвнь болад йовдж йовад, би бас тер хүрмд орад гарлав.

„Хүрм гихлә хумха толгьа көлврнә“ гигад, хоги-хошан өвгд, залус, эмгд болн эрәндунд наста күүкд улс цугьар хурдж ирдж, тер хүрмд орцхана.

Аав-ээджин зокал гидж амтн икәр, тер цагт, кецадг бәәсн төләд: та-барм шагьата шагьачимгиг хар-сеертәгьинь орна дер-тус, туургьин захд—уньнд хавчулал, ууцннь бүкдннь, зуг нургьдинь әрә нугьлад чанад, болгьад, экболсн эмгнд-Аньган Мөнъгид зоолгьад, тиггдж урдк көгшдин бәрдж йовсн олт-зүсн бәрциг талинъхинь олдж күнәлә. Тер буурәсн иүүхд, модн-шорд хатхата күзүнә келкә зургьан нургьн Буукан нутг деер, гулмтин захд шовадж үлдсн болхми.

Дошитлннь мөлджсн, яснь шарлад, тоснь чиихсн, шагьата чимги Буукан ик-дерин ишкә туньгрцг дотр кесг күртл көлврдж йовснь чигн алдг уга. Тигхд тер сүүрд суусн

улс кир-чидлән долана шаальгас авн дална цагьан мөнъгн күртлән хавтхасн гаргьлад, Букан Гилдәнүр гарн суиьгьлдал:

—Мә, бер, гарси көвүнчнь мөнъгилә адл мөнък нәста болтха, ардасн олт дүүр дахултха, „Байн-нойн болтха“, „Бат кишгтә болтха“, гилдв. Болв амна хувәр хүрмлә харгьджд ирсн эркшлгә хувлгьән адл зурхач—Өвгән Маньхн: „Не, көвүнчи Бегәлин адунд кергтә сән адуч болтха“ гидж йөрәв. Тигтхә, зурхачин зәрлг өршәтхә!

★ ★ ★

ЭМЧ БУУКАН НҮРВӘ

★ ★ ★

Тер цагт, арин эгл хальмг көвүнд Онькра Бегәлин адуч болхас даву күнд уга чигн бәәсмн. Болв, хоги-хошан өвгд-эмгд чигн, тер көвүнә хаалгьинг таадж эс меддж, болад келәд харгьулчкәл бәәдг, „бурхн болсн“ зурхач чигн эндүрәд орксн бәәдж.

* * *

1919 джил Буука өнъгрлә. Гергнь—Гилдән, Намс, Нүрвә хойр көвүтәгьән үлдлә. Болв, Гилдән чаньгь-чиирг, сүвтә-селвгтә улү сәәхн заньгта, олтла эльтә күн билә. Тер төләдән-чигн хойр көвүгьән, эцк уга билә гидж даньгдулл уга, өсгәд, босхад сургуль-эрдминь сургьад, күмни денъгд гаргьв. Зуг Нүрвә багьдан йир альвн билә. Альвн күүкд эцкән йир ююгьар эс зовадг болхв!..

Нег саадж, йовдлин эвнь болад, „Харан-Худгар“ орад ирхнь—йир кесг күн хурал, түүмр унтрәсн, шуугдж бәәцхәджд.

—Эн, юн болад одв?—гихләм

Я-ягьлав, эн мана Буукан Нүрвә гидг нег бирмн көвүн гаргьдг аальнь—эн гидж нег авгьнь нанд хәрү өгв. Тигни гихнь: Нүрвә хотна көвүд дахулдж тошхлдж йовад, магазинә өөр кевтсн сололд гал өгәд—түүмр тәвчкәд, ташр тернь багьдсн кевтә, бензинә бочк долдалдж авч ирәд түүмрт тұлкәд орулдж орксн—тернь мел бомб кевтә хагьрад, бийиннь шавтагьад, түүнәсн көлтә үкн алдад йрә гидж эдгджд...

Мана цагин багьчуд басл элдв кишгтә улс!.. Алдр Ленинә нертә комсомолн сургьмджин нигьур-нилч гисн юмн мана багьчудт—хаврин шаргнарин герл шин гарчах ногьанямр нилчтә болна—Улгүр тер мет юмн. Улгүринь келхд тиггджд альвнарн амт шуугулдж йовсн Буукан Нүрвә комсомолн сургьмдж авад, хувдән күртсн даалгьвринг седклән тәвәд, күцәггә йовдж олт-амтнә денъд гарв. 1937 джил Аядрхид эмчин сургуль чиллә.

Азвинь угад—аавнь болдж, эмги болсн ээдждннь икөд-дөннь болдж, сургуль сургьджд, сургьмдж өгч өсгсн Ленинск комсомол 1938 джил Буукан Нүрвәг Коммунистическ партин зергләнд белджд, орулла. Түүнәс наарән хөри джилин эргид орн-нутган харсх даянә гүргүд чигн, олт-амтнә эрүл мендин төлә ноолданд-чигн—йир партин даалгьсн ямаран-чигн төриг кияджд күцәджд йовна.

1957 джил Казахск ССР-н Деел Советин шивдврәр Буукан Нүрвәд „Казахск ССР-н Ачта эмч“ гидг күндтә нер зүүлгьсн бәәнә.

Өвчтә күмнд килмдждтә, дасн эрдмдән дамшсн, бийдән даалгьсн олна төриг чидлән нөл уга, үнн седклән зүтккж күцәдг күн гидж Буукан Нүрвәд хандж олт келнә.

—Э, көөрк, дайн деер дархи болдж, ки-мөрнь киисджд йовтха!—гидж тер Нүрвәг гархд мидәлгьнә хүрмдннь орсн өвгн түүким төгскәв.

КОЛАН САНДЖ.